

BÀI 9: NHÀ NƯỚC PHÁP QUYỀN

1. MỤC ĐÍCH, YÊU CẦU

- *Mục đích*: tìm hiểu những vấn đề có tính chất lý luận cơ bản về nhà nước pháp quyền, trên cơ sở đó tìm hiểu vấn đề nhà nước pháp quyền ở Việt Nam.
- *Yêu cầu*: người học cần nắm được
 - + Lịch sử hình thành và khái niệm nhà nước pháp quyền;
 - + Các dấu hiệu đặc trưng của nhà nước pháp quyền;
 - + Các đặc trưng cơ bản của nhà nước pháp quyền Việt Nam.

2. TÀI LIỆU THAM KHẢO

- ĐH Luật Hà Nội, Giáo trình Lý luận về Nhà nước và Pháp luật, NXB CAND, Hà Nội 2004.
- Khoa Luật – ĐH Quốc gia Hà Nội, NXB ĐHQGHN, Giáo trình Lý luận chung về Nhà nước và Pháp luật, Hà Nội 2005.
- TS. Trần Hậu Thành, Cơ sở lý luận và thực tiễn xây dựng Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa của nhân dân, do nhân dân, vì nhân dân, NXB Lý luận chính trị, Hà Nội 2005.
- TSKH. Lê Cẩm, Học thuyết nhà nước pháp quyền: Một số vấn đề trong lịch sử hình thành và phát triển, Tạp chí nghiên cứu lập pháp số 10/2002.
- PGS. TS. Lê Minh Tâm, Về tư tưởng nhà nước pháp quyền và khái niệm nhà nước pháp quyền, Tạp chí Luật học số 2/2002.

3. ĐỀ CƯƠNG NỘI DUNG

3.1. MỘT SỐ VẤN ĐỀ LÝ LUẬN CHUNG VỀ NHÀ NƯỚC PHÁP QUYỀN

3.1.1. Khái niệm nhà nước pháp quyền

Nhà nước pháp quyền là tổ chức quyền lực công khai trong hệ thống chính trị của xã hội công dân được xây dựng trên nền tảng các tư tưởng pháp lý tiến bộ của nhân loại như công bằng, nhân đạo, dân chủ và pháp chế, nhằm bảo đảm thực sự những giá trị xã hội được thừa nhận chung của nền văn minh thế giới – sự tôn trọng và bảo vệ các quyền và tự do của con người, sự ngự trị của pháp luật trong các lĩnh vực sinh hoạt của xã hội, tính tối cao của luật trong các lĩnh vực hoạt động của nhà nước, sự phân công quyền lực (lập pháp, hành pháp và tư pháp) và chủ quyền nhân dân.

- Khía cạnh hình thức, tức là sự ngự trị của pháp luật, sự ràng buộc bởi pháp luật đối với Nhà nước và tất cả các thành viên khác của xã hội;
- Khía cạnh nội dung pháp lý, tức là bản thân pháp luật phải bảo đảm yêu cầu khách quan, thúc đẩy tiến bộ xã hội

3.1.2. Dấu hiệu cơ bản của nhà nước pháp quyền

- Chủ thể của quyền lực nhà nước chính là nhân dân.
- Pháp luật giữ vị trí chi phối đối với nhà nước và xã hội.
- Ghi nhận, tôn trọng và bảo đảm trên thực tế các quyền tự do cơ bản, quyền dân chủ, các lợi ích hợp pháp, danh dự và nhân phẩm của công dân (con người).
- Trách nhiệm tương hỗ giữa nhà nước và công dân.
- Tư pháp (tòa án) độc lập.
- Tổ chức theo nguyên tắc phân quyền, dùng quyền lực chế ước, giám sát quyền lực.

3.2. NHÀ NƯỚC PHÁP QUYỀN XHCN VIỆT NAM

3.2.1. Tính tất yếu khách quan của việc xây dựng nhà nước pháp quyền trong điều kiện Việt Nam hiện nay

- Xây dựng NN PQ nhằm đáp ứng nhu cầu phát triển kinh tế
- Xây dựng NN PQ nhằm đáp ứng nhu cầu xây dựng và hoàn thiện nền dân chủ ở Việt Nam
- Xây dựng NN PQ nhằm hoàn thiện bộ máy nhà nước cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam
- Xây dựng NN PQ nhằm hoàn thiện hệ thống pháp luật Việt Nam
- Xây dựng NN PQ nhằm đáp ứng nhu cầu hội nhập quốc tế của Việt Nam

3.2.2. Những nguyên tắc cần quán triệt trong quá trình hoàn thiện nhà nước cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam.

- Xây dựng nhà nước xã hội chủ nghĩa của dân, do dân, vì dân, lấy liên minh giai cấp công nhân với nông dân và đội ngũ trí thức làm nền tảng, do Đảng cộng sản lãnh đạo;
- Quyền lực nhà nước là thống nhất, có sự phân công và phối hợp giữa các cơ quan nhà nước trong việc thực hiện các quyền lập pháp, hành pháp và tư pháp;
- Quán triệt nguyên tắc tập trung dân chủ trong tổ chức và hoạt động của Nhà nước;
- Tăng cường pháp chế xã hội chủ nghĩa, xây dựng nhà nước pháp quyền Việt Nam; quản lý xã hội bằng pháp luật đồng thời coi trọng giáo dục, nâng cao đạo đức;
- Tăng cường sự lãnh đạo của Đảng.

4. CÂU HỎI

4.1. Câu hỏi nhận định

Hãy trình bày quan điểm riêng của anh (chị) về các nhận định sau đây theo hướng đúng hay sai? Giải thích tại sao?

- 164) Một xã hội mà ở đó nhà nước đòi hỏi mọi cá nhân, tổ chức đều phải tôn trọng pháp luật thì đó là nhà nước pháp quyền.
- 165) Tư tưởng nhà nước pháp quyền chỉ tồn tại trong các nhà nước tư bản và xã hội chủ nghĩa.
- 166) Nhà nước pháp quyền chỉ được hình thành kể từ sau cách mạng tư sản.
- 167) Học thuyết nhà nước pháp quyền cho rằng nhà nước được thiết lập như một tổ chức pháp lý nhằm thực hiện công quyền.
- 168) Học thuyết nhà nước pháp quyền đã đặt vị trí của nhà nước xuống dưới pháp luật, chỉ hoạt động trong khuôn khổ pháp luật.
- 169) Học thuyết nhà nước pháp quyền cho rằng cần xem pháp luật là yếu tố duy nhất để điều chỉnh các quan hệ xã hội.
- 170) Học thuyết nhà nước pháp quyền cho rằng nhà nước phải sử dụng pháp luật để can thiệp sâu vào hoạt động của mọi cá nhân, tổ chức trong xã hội.
- 171) Học thuyết pháp quyền xã hội chủ nghĩa cho rằng không nhất thiết phải có dấu hiệu “Tổ chức theo nguyên tắc phân quyền” trong quá trình xây dựng nhà nước pháp quyền.
- 172) Nhà nước của nhân dân, do nhân dân và vì nhân dân là dấu hiệu đặc trưng (chỉ có) của các nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa.

4.2. Câu hỏi thảo luận

- 173) So sánh giữa nhà nước pháp quyền và nhà nước pháp trị.
- 174) Anh (chị) hãy giải thích tại sao (tư tưởng) nhà nước pháp quyền dường như đã không có sự phát triển trong xã hội phong kiến.
- 175) Thế nào là “tư pháp độc lập”? Tại sao “tư pháp độc lập” lại được xem là dấu hiệu cần thiết và bắt buộc cho quá trình xây dựng nhà nước pháp quyền?
- 176) Anh (chị) sẽ chọn hướng giải quyết nào trong những tình huống sau đây:
 - Tình huống 1: giả sử anh (chị) đang phải xử lý một vụ việc, nếu áp dụng pháp luật để giải quyết thì trái với đạo đức (truyền thống, phong tục, tập quán).
 - Tình huống 2: việc áp dụng đúng pháp luật trong trường hợp đó (chẳng hạn như đối với người đứng đầu nhà nước) có thể sẽ làm ảnh hưởng đến niềm tin của người dân

đối với khả năng quản lý của nhà nước, ảnh hưởng đến trật tự, an ninh và sự ổn định xã hội.

- Tình huống 3: giả sử anh (chị) là đảng viên của đảng cầm quyền và đồng thời đang làm việc trong cơ quan nhà nước, một vụ án đang được anh (chị) giải quyết thì có văn bản *chỉ đạo cách giải quyết* của cơ quan đảng cầm quyền, nhưng nội dung cách giải quyết này theo anh (chị) là không đúng với quy định của pháp luật hiện hành.

4.3. Câu hỏi tiểu luận, thuyết trình

- 177) Anh (chị) hãy phân tích làm sáng tỏ một trong số các dấu hiệu đặc trưng của nhà nước pháp quyền. Lấy ví dụ về một trường hợp thực tế mà bạn cho rằng đã vi phạm hoặc chưa đạt được yêu cầu mà dấu hiệu đặc trưng nói trên đặt ra.

